

Emily
Ratajko

„NEW YORK TIMES“ BESTSELERIS

Dowski Mar

baltos lankos

no kūnas

Emily Ratajkowski

Mano kūnas

esē

Iš angļu kalbos vertē Almantē Rimavičienē

baltos lankos

Įvadas

2020 metais pasirodęs ir akimirksniu išpopuliarėjęs Megan Thee Stallion ir Cardi B singlas ir vaizdo klipas WAP (angliškų žodžių „Wet-Ass Pussy“, liet. „sudrėkusi vagina“, akronimas) vos per dvidešimt keturias valandas surinko 25,5 milijono peržiūrų, užėmė pirmąsias vietas tiek JAV, tiek pasauliniuose populiariausių hitų sąrašuose ir tapo pirmuoju tokios sėkmės sulaukusi bendru moterų kūrinium. Netrukus internetas sprogo nuo diskusijų apie hiperseksualumu persmelktus dainos žodžius ir vaizdo klipą. Daugelis pasisakiusių gyrė dainą tapus palankų požiūrį į seksą skatinančiu himnu ir teigė, kad Cardi su Megan atvirai repuodamos apie lytinius santykius atskleidžia savo turimą galią ir nutiesia kelią jau ir taip vėluojančiai vaidmenų kaitai. O štai kiti įrodinėjo, kad daina ir vaizdo klipas nubloškė feminizmą šimtmečiu atgal.

Pastarąjį kartą tiek daug karštų diskusijų apie moterų įgalinimą ir seksualumą kilo 2013 metais pasirodžius Robino Thicke'o, Pharrello ir T. I. kartu sukurtai bei atliktai dainai „Blurred Lines“ („Neaiškios ribos“). Dainos vaizdo klipe šoko trys beveik visiškai apsinuoginusios moterys. Aš buvau viena iš jų.

Tuomet buvau dvidešimt vienerių, o pasirodžius dainai „Blurred Lines“ kone pernakt išgarsėjau. Iki šiol cenzūruota

dainos versija, kurioje mūsų nuogumas buvo šiek tiek užmaskuotas, jutube sulaukė 721 milijono peržiūrų ir vis dar yra viena iš visų laikų geriausiai parduodamų dainų. „Necenzūruota“ dainos versija buvo beveik iš karto pašalinta iš jutubo kanalo dėl paslaugų teikimo sąlygų nesilaikymo, po to vėl įkelta ir dar kartą pašalinta, taip sukeliant dar daugiau susidomėjimo.

Visame pasaulyje feministės ir paaugliai berniukai staiga ėmė manimi domėtis, o jei tiksliau – kritiškai aptarinėti mano kūną. Kritikai pasmerkė vaizdo klipą dėl „stulbinančiai aki-vaizdžios neapykantos moterims“, nusprendę, kad tiek aš, tiek kiti modeliai buvom sudaiktintos.

Žiniasklaidos atstovams pasiteiravus mano nuomonės apie vaizdo klipą, nustebinau visą pasaulį, nes atsakiau nemanti, kad jis antifeministiškas. Žurnalistams aiškinau tikinti, kad moterys turėtų arba bent jau galėtų mano vaidmenį vertinti kaip įgalinantį. Mano teiginiai apie vaizdo klipą „Blurred Lines“ pasirodė jau prasidėjus feministinių tinklaraščių erai, vykstant „Lean In“ moterų įgalinimo judėjimams ir didžiausiuose žurnaluose dominuojant tokioms antraštėms kaip „Kodėl moterys vis dar negali visko turėti“, bet dar neįsitvirtinus terminui „feministas / feministė“, Beyoncé dar nebuvo šokusi priešais milžinišką neoninį feminizmo simbolį, o greitosios mados bendrovės dar nepardavinėjo feministinių marškinėlių.

Daugelis pasipiktino, kad žaibiškai išpopuliarėjusiame vaizdo klipe nuoga nusifilmavusi mergina drįsta save vadinti feministe, nors kiti – dažniausiai jaunos moterys – mano požiūrį prilygino gaiviam vėjo gūsiui. Įrodinėjau, kad savo kūne jaučiuosi patogiai netgi apsinuoginusi. Be to, kas drįstų teigti, kad neturiu teisės šokti nuoga? Vėlgi – ar bandantys nurodinti, kaip turėčiau elgtis su savo kūnu, nediskriminuoja moterų?

Priminiau pasauliui, kad feminizme pabrėžiama pasirinkimo svarba, ir paprašiau liautis bandžius mane kontroliuoti.

Praejus keleriems metams po „Blurred Lines“ pasirodymo parašiau esė „Mažoji moteris“ („Baby Woman“) ir papasakojau apie savo brendimą bei patirtą gėdijimą dėl seksualumo ir bręstančio kūno. Nors jau dirbau modeliu ir buvau aktorė, vis tiek tvirtinau, kad nesu patyrusi tokio didelio pažeminimo kaip vidurinėje mokykloje, kai mokytojas timpltelėjo liemenėlės petnešėlę ir išbarė, kad ji išlindo iš po berankovės palaidinės. Mano nuomone, problema buvo ne tai, kad merginos pačios save seksualizuoja, kaip bandė įrodiuoti feministai ir antifeministai, o gėdijimas. Kodėl mums buvo liepta prisitaisyti? Kodėl turėjome prisidengti ir atsiprašinėti dėl savo kūno? Man jau buvo pabodę jaustis kaltai dėl savo saviraiškos.

Mano požiūris susiformavo paauglystėje, kai gaudavau tiek daug prieštarinčių žinių ir ženklų apie savo bręstantį kūną ir seksualumą. Būdama trylikos sutrikau, kai su tėvais ketino eiti pavakarieniauti į prašmatnų restoraną ir tėtis patyliukais pasakė: „Šįvakar neturėtum taip rengtis.“ Palenkusi galvą žvilgtelėjau į rožinę nériniuotą palaidinę ir po ja boluojančią prancūziškąją liemenėlę. Mama visada ragino džiaugtis savo išvaizda, o apsirengusi būtent šiais drabužiais sulaukdavau labai daug dėmesio tiek iš suaugusių vyrų gatvėje, tiek iš bendramokslių mokykloje. Staiga apėmė gėda, nors ką tik labai didžiavausi savo išvaizda.

Nenučiuokiau, kodėl dvidešimčia metų vyresnė pusseserė, palikusi mane vos kelioms minutėms vieną su savo vaiku, net uždususi parskubėjo atgal į svetainę. Nesupratau, ko ji bijo, nors instinktyviai suvokiau jos draugo kūno kalbą: mačiau, kaip sėdėdamas ant sofos atsilošė, kiek kilstelėjo klubus,

o lūpose žaidė kreivoka ir viliojanti šypsena. Buvau dar vaikas, bet kažkokiu būdu sugebėdavau neklysdama atpažinti vyrų geismą, net jei dar nenumanydavau, kaip turėčiau reaguoti. Ar tai gerai? O gal reikėtų bijoti? Gėdytis? Atrodo, kad vienu metu apimdavo visi trys jausmai.

Pačioje esė „Mažoji moteris“ pabaigoje papasakojau apie pokalbį su piešimo mokytoju, įvykusį bebaigiant pirmuosius mokslo metus Meno mokykloje. Parodžiau anglimi pieštą nuogos moters atvaizdą, o jis patarė:

– Kodėl tau nenupiešus moters, kurios liemuo būtų toks plonas, kad ji pargriūtų ir nesugebėtų atsistoti?

Jis man patarė „arba laikytis grožio standartų stereotipų, arba atskleisti, kokį spaudimą patiria moterys“. Nenorėjau tikėti, kad viskas taip akivaizdu ir turiu tik du pasirinkimo variantus.

Beveik visą gyvenimą laikiau save nuovokia ir apsuksia. Supratau galinti savo išvaizdą paversti preke, pasaulis ją vertino, todėl didžiavausi, kad mano gyvenimas ir profesinė veikla susijusi su mano kūnu. Suvokiau, kad visos moterys tam tikru lygiu yra seksualizuojamos ir prilyginamos objektams, todėl nusprendžiau tuo pasinaudoti. Maniau, kad pati nusprendusi taip elgtis turėsiu daugiau galios.

Šiandien skaitydama esė ir tuomet duotus interviu norėčiau švelniai apkabinti tą jauną mergaitę, kokia buvau. Noras apsiginti ir nepaklusnumas buvo tokie akivaizdūs. Tada tvirtai tikėjau tuo, ką rašiau ir gyriau, bet nesugebėjau suvokti, kad viskas daug sudėtingiau.

Savo seksualumą pavertusi preke neabejotinai gavau daug naudos. Mane atpažįsta visame pasaulyje, turiu milijoninę auditoriją ir per įvairius pasirodymus bei mados kampanijas

uždirbau daugiau pinigų, nei mano tėvai (anglų kalbos dėstytoja ir piešimo mokytojas) kada svajojo uždirbti per visą savo gyvenimą. Dalinuosi savo veido ir kūno nuotraukomis, todėl mano kūnas, o kartu ir vardas yra atpažįstami visame pasaulyje. Suprantu, kad iš dalies tai ir lėmė mano knygos išleidimą.

Bet vis dėlto, nors ir ne taip atvirai, jaučiausi sudaiktinta ir apribota, nes visame pasaulyje buvau laikoma ir įvardijama sekso simboliu. Šiame cislyčiame* ir heteroseksualiaame, kapitalistiniame ir patriarchaliniame pasaulyje, kur grožis ir seksualinis patrauklumas yra vertinami vien tik per vyriškojo žvilgsnio prizmę, savo kūną paverčiau preke. Kad ir kokią įtaką ir padėtį įgijau, taip atsitiko tik todėl, kad esu patraukli vyrams. Tik todėl priartėjau prie turto ir įtakos pasaulio, įgijau tam tikrą autonomiją, bet vis dėlto negaliu sakyti, kad įgavau tikrosios galios. Jos turiu tik dabar, parašiusi visas esė, galėdama išsakyti, ką galvoju, ir papasakoti, ką man teko patirti.

Šioje knygoje gausu idėjų ir realybės, kurios anksčiau netroškau, o galbūt net negalėjau patirti. Buvau pratusi iš galvos ir iš širdies išmesti tam tikras patirtis, jei jos būdavo skausmingos ar nesuderinamos su mano įsitikinimais: esu gyvas ir akivaizdus įrodymas, kad moteris gali įgyti galios, savo atvaizdą ir kūną paversdama preke ir juos sudaiktindama.

Suvokus, kokia išties yra realybė, manęs laukė sunkus pabudimas: jis ne tik sukrėtė, bet ir sudaužė į šipulius tapatybę bei įsitikinimus, kurių beviltiškai laikiausi įsikibusi. Buvau priversta suvokti žiaurią tiesą ir iš naujo permąstyti, kas yra svarbu, kokia yra meilė ir kodėl laikiau save ypatinga, taip pat išsiaiškinti, koks yra tikrasis mano santykis su savo kūnu.

* Cislytis – tai asmuo, kurio lytinė tapatybė atitinka gimimo metu priskirtą lytį.

Manyje vis dar vyksta kova, ir bandau suprasti, ką iš tiesų man reiškia seksualumas ir įgalinimas. Rašydama šią knygą nesiekiu pateikti atsakymų, bet noriu nuoširdžiai aptarti idėjas, prie kurių vis grįžta mano mintys. Noriu išnagrinėti skirtingus veidrodžius, į kuriuos žvelgdama mačiau save: vyrų akis, kitas moteris, su kuriomis save lyginau, ir nesuskaičiuojamą daugybę savo nuotraukų. Šiose esė atskleidžiu pačias asmeniškiausias patirtis ir nusivylimus, lydėjusius per trečiąją mano gyvenimo dešimtmetį ir pakeitusius mano nuomonę bei įsitikinimus.

Grožio pamokos

1.

– Kai tu gimei, – pradeda pasakoti mama, – gydytojas paėmė tave ant rankų ir pasakė: „Tik pažiūrėkite į šį kūdikį! Ji gražuolė!“ Tokia ir buvai. – Mama nusišypso. Daugybę kartų klausiausi šio pasakojimo. – Kitą dieną gydytojas atsivedė į ligoninę savo vaikus, kad parodytų tave. Buvai toks gražus kūdikis.

Paprastai mamos pasakojimas čia ir baigiasi, bet ne šį kartą. Prieš tęsiant jos veide pasirodo ta gerai pažįstama naivi išraiška, dažniausiai atsirandanti, kai ji man ir tėčiui pasakoja tai, ko, jos supratimu, tikriausiai nederėtų sakyti. Įsitempiu.

– Žinai, juokinga, – sako, santūriai šypsodamasi. – Neseniai kalbėjausi su broliu... – pradeda mėgdžioti jo Rytinės pakrantės akcentą, – „Kathy, Emily buvo labai gražus kūdikis. Bet ne tokia graži kaip tu. Tu buvai pats gražiausias kūdikis, kokį man yra tekę matyti.“

Ji gūžteli pečiais ir papurto galvą, lyg norėdama pasakyti: „Beprotiška, tiesa?“ Susimąstau, kokios reakcijos ji tikisi, bet staiga suvokiu, kad ji žvelgia pro langą ir nebekreipia į mane dėmesio.

2.

Prieš fotosesiją man daro šukuoseną ir makiažą, tad šnekučiuojuosi su kirpėjo padėjėju.

– Ar tavo mama graži? Ar tu į ją panaši? – klausia, pirštais braukdamas man per plaukus.

Kažkuo papurškia plaukų galiukus ir, žvelgdamas į veidrodį priešais, atidžiai mane apžiūri. Pagiria antakius.

– Jie puikūs, – sako, paimdamas šepetį. – Mergaite, kokia tavo etninė kilmė?

Esu pratusi prie tokių pokalbių, kol mane gražina; jie beveik visada būna vienodi, ir stengiuosi kuo greičiau juos užbaigti. Man nepatinka, kad atsakydamos į šį klausimą baltaodės išvardina savo protėvių kilmę ir bando atrodyti kuo egzotiškiau: „Esu trylika procentų tokia ir septyniais procentais kitokia.“ Todėl paprasčiausiai atsakau:

– Aš baltaodė.

Kirpėjas nusikvatoja.

– Puiku, baltaode mergaite. – Plačiai nusišypso. – Bet galiu pasakyti, kad turi ir kitokių protėvių.

Jis papučia lūpas ir perkelia svorį ant kitos kojos, kiek atkišdamas klubą. Papasakoja, kad beveik visi jo protėviai – meksikiečiai.

– O kaip tavo mama? – dar sykį pakartoja klausimą, jam nuoširdžiai smalsu. – Ar ji tokia pat graži kaip ir tu?

– Taip, – atsakau. – Net gražesnė už mane.

Kirpėjas kilsteli antakius. Laikydamas rankoje prisegamus plaukus vėl juos šukuoja.

– Esu tikras, kad taip nėra, – tarsteli.

Man jau įprasta, kad išgirdę tokius žodžius žmonės su-trinka.

– Tai tiesa, – dalykiškai atsakau.

Iš tiesų taip manau.

3.

Mano mamos grožis klasikinis: akys žalios, gana toli viena nuo kitos, nosis maža ir elegantiška, ji neaukšta ir, kaip pati pa-sakytų, turi smėlio laikrodžio formos figūrą. Visą gyvenimą buvo lyginama su Elizabeth Taylor; aš taip pat būčiau linkusi pritarti tokiai nuomonei. Tam tikros kartos žmonės mėgo tvir-tinti, kad ji panaši į jauną Vivien Leigh. Tėvai prie lovos laikė nedidelę vaizdajuosčių kolekciją, o joje buvo filmai „Nacio-nalinis prizas“ („National Velvet“) ir „Vėjo nublokšti“ („Gone with the Wind“). Vaikystėje labai dažnai žiūrėdavau šiuos filmus, ir man atrodydavo, kad matau daug jaunesnę mamą, gyvenančią Pietų valstijų gražuolėms įprastą gyvenimą. Ste-bėdavau, kaip Vivien Leigh nuleidžia smakrą, kad žvilgtelėtų į Clarką Gable'ą, ir prisimindavau mamos pasakojimą, kaip gimnazijos laikais ant pievelės po miegamojo langais rikiuo-davosi ją dievinantys vaikinai. Įsivaizduodavau, kaip jai užriša šilkinę išleistuvių karalienės juostą, ir jusdavau ant galvos už-dėtos žėrinčios karūnos svorį, buvau ją mačiusi mokyklinio albumo nuotraukose.

4.

Tėvų svetainėje stovi medinė komoda, kurioje jie laiko stalo sidabrą ir porcelianinius indus. Ant jos sustatytos įrėmintos nuotraukos, iš kelionių parsivežti suvenyrai ir kelios nedidelės tėčio skulptūrėlės. Svečiai dažnai atkreipia dėmesį į vienus rėmelius su dviem apskritomis nuotraukomis, žaismingai atsuktomis viena į kitą. Dešinėje – nespaltvota mamos nuotrauka, daryta besimokant pradinėje mokykloje; mama susirišusi plaukus į trumpas uodegėles. O kairėje – aš, maždaug tokio paties amžiaus, su juoda galvos juosta, kad ant veido nekristų plaukai. Mes abi plačiai šypsomės. Jei ne senosios nuotraukos popieriaus tekstūra ir dešiniame apatiniame mamos nuotraukos kampe užrašyti metai, galėtum pagalvoti, kad nuotraukose ta pati mergaitė.

– Kuri yra kuri? – klausinėja svečiai.

5.

Mano plaukai visada buvo linkę veltis. Vaikystėje, kai išsimaudydavau vonioje, mama juos supurkšdavo specialia priemone, kad galėtų lengviau sušukuoti. Nuo pešimo dilgčiojo galvos odą, be to, laikant atloštą galvą paskausdavo kaklą. Negalėjau pakęsti šukavimo. Įsmeigdavau akis į purškiklio buteliuką su jūrų gyvūnais ir spoksodavau į besišypsantį oranžinį jūrų arkliuką ir apvalų mėlynąjį banginį, o skruostais risdavosi ašaros. Užuodus saldų purškiklio kvapą burnoje kaupdavosi seilės. Pajusdavau, kaip šukos dreskia galvos odą, ir beviltiškai rėkdavau:

– Nešukuok!

Mano vaikystės namuose nebuvo lubų, o vidinės sienos baigėsi palei stogą, todėl mano riksmas aidėdavo per visus kambarius. Kitame kambaryje išgirdęs mano bliovimą tėtis pradėdavo dainuoti pagal „Žvaigždžių karų“ („Star Wars“) melodiją:

– Plaukų karai, niekas kitas, tik plaukų karai!

6.

Augdama neišpažinau jokios religijos ir vaikystėje namuose negirdėjau kalbų apie Dievą. Nebuvau pratusi melstis, tik prisimenu, kad būdama paauglė melddavau prašydama grožio. Gulėdavau lovoje, stipriai užsimerkdavau ir taip smarkiai susikaupdavau, kad po antklode net suprakaituodavau. Buvau įsitikinusi, kad Dievas tik tada išgirs mano maldas, jei mano protas bus labai tyras, visą dėmesį sutelksiu į besiplečiančius šviesos blyksnius, matomus ant vokų smarkiai užsimerkus, ir galvosiu tik apie tą vienintelį troškimą.

„Noriu būti pati gražiausia“, – vis galvodavau, o iš baimės net užimdavo kvapą.

Paskui, kai jau nebegalėdavau išbūti susikaupusi ir galvoje imdavo suktis kitos mintys, užsnūsdavau tikėdamasi, kad savo susikaupimu būsiu padariusi įspūdį pačiam Dievui ir jis išklausys mano maldas.

7.

Mano mamos tėtis Ely'us buvo griežtas ir rimtas žmogus. Gimė 1912 metais ir iš mažo tuometinės Lenkijos miestelio, dabar priklausančio Baltarusijai, per Eliso salą atvyko į Jungtines Valstijas. Buvo talentingas pianistas, penkiolikos baigė Juilliardo mokyklą, vėliau tapo chemiku ir susilaukė trijų dukrų ir sūnaus. Senelis sakydavo mamai, kad žmonėms pavadinus ją gražia nederą dėkoti. Jo nuomone, tai nėra mamos nuopelnas.

– Kaip to nusipelnei? – klausdavo. – Niekaip. Niekaip nenusipelnei.

8.

Nuo pat mažumės žinojau, jog ir pati nepadariau nieko, kad pelnyčiau savo grožį, kaip kad senelis kartodavo mamai. Bet gal grožis buvo perduotas mamos? Kartais man atrodydavo, kad ir mama taip pat jaučiasi, lyg grožis būtų kaip palikuoniams perduodamas papuošalas, kadaise priklausęs jai ir turėtas visą gyvenimą. Aš jį paveldėjau su visomis mamos patirtomis tragedijomis ir pergalėmis.

9.

– Emse, gali dėvėti ką panorėjusi, – visada sakydavo mama. – Nesuk dėl kitų galvos.

Ji troško, kad nesigėdyčiau, galėčiau pasinaudoti savo išvaizda ir visomis jos suteikiamomis privilegijomis.

Trylikos buvau išvaryta iš šokių vakaro tik todėl, kad mano suknelė vadovėms atrodė pernelyg seksuali. Suknelę pirkau kartu su mama. Ji buvo šviesiai mėlyna, pasiūta iš tampraus nėriniuoto audinio, priglundančio prie taip neseniai išryškėjusios krūtinės ir klubų. Kai parduotuvėje apsirengiau suknelę ir nepasitikėdama savimi išėjau iš matavimosi kabinos, mama atsistojo ir mane apkabino.

– Atrodai nuostabiai, – pasakė šiltai šypsodamasi.

– Ne per daug seksuali? – pasiteiravau.

– Visai ne. Tavo figūra labai graži.

Mama neleisdavo galvoti, kad mano kūnas ar grožis yra provokuojantys.

– Jei žmonėms kas nors nepatinka, tai jau jų problema, – sakydavo.

Kai atvažiavo manęs pasiimti iš šokių vakaro, sėdėjau apsisverkusi, pažeminta ir sutrikusi. Mama užkišo plaukų sruogą man už ausies ir apkabino. Pasakė, kad vadovės gali eiti velniop. Paruošė ypatingą vakarienę ir leido valgant žiūrėti kažkokį kvailą filmą. Vėliau, man pritarus, parašė piktą skundą.

– Duosiu joms garo, – pareiškė.

10.

Bandžiau pritapti ten, kur, tėvų nuomone, buvo mano vieta – gražuolių pasaulyje. Atrodė, kad jiems abiem, o ypač mamai, svarbu, kad visi jų dukrą suvoktų esant gražią. Abu mėgo draugams pasakoti, kaip kiti palaikydavo mane modeliu, o vėliau, kai mokydamosi vidurinėje pasirašiau pirmąją sutartį su agentūra, girdavosi mano sėkme. Abu manė, kad kaip

rūpestingi tėvai turėtų skatinti mane pasinaudoti galimybe tapti modeliu.

– Ji galėtų užsidirbti daugybę pinigų. Ar jau turite portretinių veido nuotraukų? – kartą paklausė vietinėje maisto prekių parduotuvėje eilėje greta mūsų stovinti moteris.

Kai grįžome prie prekybos centro aikštelėje palikto mamos automobilio, iškart apsipyliau ašaromis.

– Mama, aš to nenoriu!

Nesupratau to žodžio ir pamaniau, kad man veidą badytų adatomis.*

Po kiek laiko tėvai surado agentę, taip pat pradėjo vežioti į Los Andžele rengiamus filmavimus ir atrankas, kaip kad klasiokų tėvai juos vežiodavo į vietines futbolo rungtynes. Mano pirmąją modelio „duomenų kortelę“ (atviruko dydžio kortelę su nurodytais fiziniais duomenimis ir nuotraukomis – tokios paprastai paliekamos klientams per atranką) tėtis pasikabino klasėje ant sienos, prie savo stalo. Kai mokiausi gimnazijoje, mama įrėmino per fotosesiją darytą nespalvotą 24×28 cm nuotrauką, pastatė ją virtuvėje ant spintelės ir atsuko į duris, kad visi vos įžengę pamatytų mano putlias lūpas, neprisidengtas kojas ir sušiauštus plaukus. Gėdijausi ir pačios nuotraukos, ir kad buvo pastatyta tokioje vietoje. Išsikrausčiusi iš tėvų namų pagaliau įtikinau mamą jos ten nebelaikyti. Nuotrauka ten buvo prastovėjusi jau keletą metų.

– Tu teisi, – atsakė ji. – Ši nuotrauka nebėra tavo atspindys. Dabar tu daug gražesnė.

* Angl. *headshot* reiškia ir portretinę nuotrauką, ir šūvį arba dūrį į galvą.